

Raport de arhitectură - Structurile arheologice de pe strada Gabroveni

Virgil Apostol,
Ștefan Bâlici, Claudia Apostol

1. Structurile arheologice de pe strada Gabroveni

Vestigiile arheologice descoperite cu ocazia cercetărilor de pe strada Gabroveni devin acum mărturii concrete ale configurației laturii nordice a Curții Vechi de-a lungul a câtorva secole și ale condiționărilor țesutului și funcțiunii medievale asupra transformărilor urbanistice ale epocii moderne.

Structurile conservate, deși fragmentare, descriu trei orizonturi de transformare a acestei zone anterioare configurației de la sfârșitul secolului al XIX-lea pe care o moștenim astăzi:

Faza I:	fortificația din lemn (palisadă) a Curții Vechi
Faza II:	fortificația de zid a Curții Vechi
Faza III:	parcelarea Curții Domnești și edificarea construcțiilor din frontul nordic al străzii Gabroveni

Faza I - fortificația din lemn a Curții Vechi

Primei secvențe constructive îi aparțin urmele unei palisade din lemn din trunchiuri de copaci cu diametrul cuprins între 30 și 50 cm. Au fost descoperite 11 grupări¹ de pari de lemn situați la o distanță de aprox. 2,5 m față de frontul nordic actual al străzii Gabroveni.

Urmele fortificației este posibil să fie plasate cronologic la jumătatea secolului al XVII-lea² prin relaționarea cu relatările călătorilor străini prin București. Însemnările din jurul anilor 1653-1658 ale lui Paul din Alep vorbesc despre "o clădire de mari dimensiuni", "înconjurată de întărituri înalte din lemn"³. În jurul anului 1660 Evliya Celebi descrie curtea domnească "înconjurată cu o palancă simplă", în mijlocul orașului⁴.

¹ Numărul grupărilor de pari este determinat de amplasarea sondajelor arheologice și nu de modul în care s-ar fi conservat de-a lungul laturii nordice a fortificației (în prezent frontul sudic al străzii Gabroveni): pe tronsonul dintre B-dul I. C. Brătianu și Pasajul Francez în cinci dintre cele șapte sondaje au fost reperate; pe tronsonul Pasajul Francez - strada Zarafi a fost descoperit un singur par de la palisadă; iar pe tronsonul strada Zarafi - strada Șelari din cele opt sondaje realizate, șase conțin urmele palisadei.

² Modul de alcătuire al zidului de incintă - palisadă - trebuie să fi fost comun și fortificației Curții Domnești în secolele anterioare. Pierre Lescalopier, în anul 1574, descrie orașul ca fiind înconjurat cu întărituri "din trunchiuri mari de copaci înfipite în pământ unul lângă altul și legate între ele cu grinzi în curmeziș prinse de aceste trunchiuri prin cuie de lemn lungi și mari." Cf. P. Cernovodeanu, *Călătoria lui Pierre Lescalopier în Țara Românească și Transilvania la 1574*, în Studii și materiale de istorie medie, IV, p. 441-442.

³ Paul din Alep, *Călătoriile*, apud Mustafa Ali Mehmed, *Călători străini despre Țările Române*, VI, 1976, p. 91-94.

⁴ Evliya Celebi, apud Mustafa Ali Mehmed, *Călători străini despre Țările Române*, VI, p. 716.

Faza II – fortificația de zid a Curții Vechi

Faza II.a: În ultimul sfert al secolului al XVII-lea, când Bucureștiul devine capitală unică, este reconstruită Curtea Veche. Este posibil ca urmele *Fazei II.a* să reprezinte acest moment constructiv. Mărturia arheologică a primelor edificări ale zidului de incintă (Z 1 – *Faza II.a*) cu materiale durabile – cărămidă (25x12x3,5-4 cm) – se conservă în câteva zone (Z 18 – zona *contrafort* 7, Z 1 – zona *contrafort* 13, Z 1 – zona *contrafort* 14, Z 38), sub fazele ulterioare, mult mai bine reprezentate.

În zona *contrafort* 7 – *contrafort* 8 două ziduri descoperite în interiorul Curții aparțin, probabil, unor construcții adosate zidului de incintă prin dublarea acestuia (Z 22) sau prin folosirea lui (Z 19)⁵. Materialul de construcție al zidurilor Z 19 și Z 22 – cărămidă (25x12x3,5-4 cm) legată cu mortar – precum și alte indicii constructive sugerează o relație de contemporaneitate cu *Faza II.a* a zidului de incintă.

Faza II.b: Această etapă constructivă este descrisă de un zid de incintă (Z1 – *Faza II.b*) fortificat mai puternic, însă având un traseu identic cu cel din faza anterioară. Zidul din cărămidă (27x14x4-4,5 cm) legată cu mortar are o lățime de cca. 70 cm și este întărit cu *contraforturi* puternice de circa 1x0,6 m, dispuse la un interval cuprins între 7,75 m și 10 m.

Urmele unor alcătuiți constructive contemporane cu fortificația de zid au fost descoperite în zona intersecției străzii Gabroveni cu strada Șepcari, în zona *contrafort* 7 – *contrafort* 8 și pe suprafața cercetată din strada Pasajul Francez. La intersecția cu strada Șepcari zidurile Z 2 și Z 3 descriu o construcție (*casă* 1) adosată la zidul de incintă Z 1. La intersecția cu Pasajul Francez au fost descoperite urmele a două construcții din interiorul Curții Vechi⁶ care au suferit distrugerii violente înainte de desființarea reședinței domnești (*Faza III*).

Această etapă constructivă este posibil să aparțină momentului domniei lui Constantin Brâncoveanu (1712), când „*Domnul Curtea Domnească o a înfrumusețat, fiind zidul dinprejurul Curții stricat și foarte scund, măriia sa s-au îndemnat și au pus de l-au dires și l-au mai înălțat împrejur-jur*” [...]⁷.

Faza II.c: În zona în care zidul de incintă și strada Gabroveni își schimbă direcția au fost descoperite urmele unei reparații locale (Z 26) realizată între *contrafortul* 13 și *contrafortul* 14 .

Momentului constructiv reprezentat în ansamblu de *Faza II* este posibil să-i aparțină și vestigiile a două construcții din lemn (*amenajare* 2, *amenajare* 3) care conturează astfel aliniamentul nordic al viitoarei străzi Gabroveni – existentă încă de acum sub forma unei ulițe modeste la baza zidului de incintă. Construcțiile sunt realizate în tehnici diferite, fie prin alăturarea mai multor pari din lemn înfipti în pământ, fie într-un sistem mai complex, prin umplerea cu pământ galben amestecat cu paie a spațiului dintre două paramente din dulapi (blăni) așezate vertical⁸.

Podurile din lemn: Pe întreaga suprafață a străzii au fost descoperite fragmentele podului de lemn care a funcționat cel puțin pe parcursul existenței zidului de incintă din *Faza II*.

⁵ Zidul Z 19 este adosat la zidul Z 18 – zidul de incintă în *Faza II a*.

⁶ *Faza I – casă 1, Faza I – casă 2*, V. Apostol, Ș. Bălici, C. Apostol, *Raport de arhitectură – Structurile arheologice de pe str. Pasajul Francez*, inedit.

⁷ *Cronica lui Radu Greceanu*, în *Cronicari munteni*, București, 1961, II, p. 210.

⁸ Un sistem de construcție similar a fost descoperit pe strada Pictor N. Tonitza – *casă* 4, V. Apostol, Ș. Bălici, C. Apostol, *Raport de arhitectură – Structurile arheologice de pe str. Sf. Dumitru și str. Pictor N. Tonitza*, p. 4, inedit.

O situație foarte sugestivă pentru dinamica reparațiilor acestor tipuri de pavaje a fost descoperită⁹ în zona *contrafortului 13 – pod zona 11*, unde s-au conservat patru niveluri de funcționare ale podului. Relația constructivă dintre aceste poduri cu structurile de zidărie învecinate ale zidului de incintă¹⁰ sugerează că primele două poduri (*pod 1, 2 – zona 11*) sunt contemporane cu *Faza II.a* a zidului de incintă, iar ultimele (*pod 3, 4 – zona 11*) două cu *Faza II.b* sau/și *Faza II.c*.

În zona *contrafortului 12*, se conservă foarte bine un tronson de 6,25 m din podul de lemn. Bârne („urși”) longitudinale (*longrine pod – zona 10*) cu secțiunea de cca. 15x15 cm, așezate pe traverse scurte, susțin podina din dulapi („blăni”) de 30, 40 x 5 cm fixați cu cuie din lemn cu diametrul de circa 3 cm. La marginea podurilor se conservă urmele unor pari de lemn care delimitau probabil zona carosabilă cu o lățime de aprox. 3,90 m de cea a circulației pietonale sau ofereau un spațiu de gardă pentru construcții împotriva cărușelor¹¹.

Faza III – parcelarea Curții Vechi

După incendiul din 1718 și cutremurul din 1738 Curtea Veche a devenit nefuncțională și este în stare de ruină până în anul 1798 când Constantin Hangerli a scos-o la mezat. Locul ei a fost luat în jumătate de secol de case, ateliere și noi străzi – Covaci, Șepcari, Carol I (Franceză), Soarelui.

Frontul nordic al străzii Gabroveni era deja constituit în anul 1739 când negustorul Hagi Teodosie Gabroveanu ridică Hanul Gabroveni. Zidul nordic al fortificației (*Z 1*) devine acum frontul sudic al străzii Gabroveni prin demantelarea contraforturilor și folosirea fundațiilor zidului de incintă pentru edificarea unor construcții noi. Profilul străzii capătă acum valori cuprinse între 5,75 și 7,15 m.

Deasupra zidului de incintă se construiesc până la jumătatea secolului al XIX-lea o serie de construcții înregistrate în Planul *Borroczyn* și ale căror urme au fost descoperite *in situ: casă 2 – casă 7*. Suprapunerea configurației structurilor descoperite (*Z 11, Z 12*) cu *Planul Borroczyn* relevă în zona Pasajului Francez – netrasat încă în anul 1852, de când datează planul amintit – o construcție cu curte interioară (*casă 4*) ale cărei urme au fost descoperite cu ocazia cercetărilor de pe Pasajul Francez¹².

Construcțiile din sectorul vestic al frontului sudic (de la punctul de inflexiune al străzii Gabroveni spre intersecția cu strada Șelari) nu sunt așezate chiar pe zidul de incintă. *Casele 8, 9, 10* sunt retrase față de linia zidului de incintă sau chiar „corectează” unghiul dintre cele două tronsoane ale străzii (raportate la punctul de inflexiune) transformându-l într-unul mai puțin ascuțit.

Clădirile din frontul sudic al străzii au supraviețuit până în ultimul sfert al secolului al XIX-lea când aliniamentul este retras cu 1 – 2 m.

Frontul nordic al străzii Gabroveni – având ca martor până în prezent hanul Gabroveni – este determinat de urmele a încă trei construcții (*casă 11, casă 12, casă 13*) care au supraviețuit până în perioada interbelică când sunt ridicate alte construcții, retrase față de vechiul aliniament cu 1 - 1,5 m.

⁹ Cercetarea arheologică a fost realizată în anul 2007 cu ocazia realizării unor lucrări la canalul magistral de canalizare.

¹⁰ *Contrafortul 13* al zidului din *Faza II b* suprapune *longrina pod 2*.

¹¹ Construcțiile din lemn din frontul nordic al uliței – amenajare 2, amenajare 3 – sunt amplasate în aliniamentul descris de parii de delimitare ai podurilor.

¹² V. Apostol, Ș. Bălăci, C. Apostol, *Raport de arhitectură – Structurile arheologice de pe str. Pasajul Francez*, p. 4, inedit.

2. Recomandări privind conservarea și valorificarea vestigiilor arheologice descoperite pe str. Gabroveni

1. Nici o structură arheologică nu va fi demolată pentru realizarea infrastructurii din Proiectul de reabilitare a zonei pilot a Centrului istoric.

2. Cele două straturi importante ale configurației istorice - fortificația din lemn - palisada (*Faza I*) și zidul de incintă în configurația din *Faza II.b* - vor trebui subliniate prin: a) tratarea diferențiată a pavajului și b) amplasarea de panouri explicative, care să redea în detaliu configurația istorică.

3. Se impune conservarea și punerea în valoare într-o criptă arheologică vizitabilă a vestigiilor de la punctul de inflexiune al frontului sudic al străzii Gabroveni, excepționale prin amploarea și calitatea mărturiilor arheologice descoperite: o zonă sugestivă pentru prezentarea fazelor importante ale transformării zonei - fortificația de lemn (*Faza I*), fortificația de zid (*Faza II.b, II.c*), edificiile construite peste zidul de incintă (*Fază III*), cele patru suprapuneri de poduri, marea suprafață originală conservată a podului de lemn.